

Hazar'daki Büyük Restleşme: Rusya-Azerbaycan İlişkilerinde Cepheleşme mi, Kriz Yönetimi mi?

Cemal AKKUŞ
Alternatif Araştırmalar Merkezi

Mevcut Rusya-Azerbaycan krizi, Moskova'nın bölgesel hegemonyasının azalması ve Bakü'nün artan stratejik özgüveniyle şekillenen, bir patron-müşteri ilişkisinden eş düzeyde bir cepheleşmeye doğru temel bir değişimi temsil etmektedir. Bu gerilim, bir dizi münferit diplomatik anlaşmazlıktan ziyade, iki ülke arasındaki Sovyet sonrası (post-Sovyet) dönemin yazılı olmayan kurallarını yıkan, birbirine bağlı bir olaylar zinciridir. Krizin fitilini ateşleyen, bir Azerbaycan yolcu uçağının Rus hava sahasında düşürülmesi ve Moskova'nın bu olayı ele alış biçiminin Bakü'de derin bir güvensizlik yaratması olmuştur. Rusya'nın Yekaterinburg kentinde Azerbaycan vatandaşlarının ölümüyle sonuçlanan şiddetli operasyonlar, Bakü'nün Rus devlet medyası ofisine baskın düzenlemesi ve karşılıklı olarak diaspora liderlerinin tutuklanması gibi misilleme adımlarıyla tırmanan bu süreç, ilişkilerde yeni ve tehlikeli bir evreye işaret etmektedir. Zengezur Koridoru üzerindeki jeopolitik çekişme, bu daha büyük güç mücadelesinin merkezinde yer almaktadır. Tam ölçekli bir çatışma olasılığı düşük olsa da, ilişki kalıcı olarak gergin ve işlemsel bir diplomasi ile karakterize edilen yeni ve daha istikrarsız bir dengeye girmiştir. Bu durum, Güney Kafkasya'nın jeopolitik manzarasını kalıcı olarak değiştirmekte ve Rusya'nın geleneksel etki alanındaki gücünün sınırlarını açıkça ortaya koymaktadır.

Bölüm 1: Bir Kopuşun Anatomisi: Tırmanışın Zaman Çizelgesi

Son dönemde Rusya Federasyonu ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında yaşanan olaylar silsilesi, münferit krizler olarak değil, iki ülke arasındaki ilişkileri yöneten zımni kurallarda temel bir kırılmayı ortaya koyan, birbirine bağlı bir tırmanış zinciri olarak anlaşılmalıdır. Bu süreç, bir yolcu uçağının düşürülmesinden diaspora topluluklarının hedef alınmasına kadar uzanan, giderek artan bir düşmanlık sarmalını gözler önüne sermektedir.

1.1 Kıvılcım: Azerbaycan Yolcu Uçağının Düşürülmesi (Aralık 2024)

Mevcut krizin "ilk günahı" olarak nitelendirilebilecek olay, Aralık 2024'te yaşandı. Azerbaycan Havayolları'na (AZAL) ait bir Embraer ERJ190 yolcu uçağı, Bakü'den Çeçenistan'ın Grozni (Rusya işgali altında) kentine giderken Rus hava sahası üzerinde vurulduktan sonra Kazakistan'ın Aktau kenti yakınlarına düştü. Rusya'nın ilk açıklamaları kazanın bir "kuş sürüsüne çarpma" sonucu meydana geldiği yönündeydi. Ancak kısa süre sonra, uçağın bir Rus Pantsir-S hava savunma sisteminden fırlatılan füzenin şarapnel parçalarıyla vurulduğuna dair güçlü kanıtlar ortaya çıktı ve bu iddia Azerbaycan tarafından doğrulandı. Daha sonra, Rus ordusunun uçağı vurmak için doğrudan emir verdiği ortaya çıktı.

Bu olayın kendisinden daha önemli olan, Rusya'nın tepkisiydi. Başkan Vladimir Putin'in, olayın üzerinden günler geçtikten sonra yaptığı ve doğrudan sorumluluğu kabul etmekten kaçınan üstü kapalı "özrü", Bakü'de egemenliğe ve insan hayatına yönelik derin bir saygısızlık olarak algılandı. Başkan İlham Aliyev, Rusya'yı olayın üstünü örtmeye çalışmakla suçladı ve daha sonra Moskova'daki Zafer Günü geçit

törenine katılmayı reddederek bu olayın kapanmamış bir yara olduğunu net bir şekilde gösterdi. Bu olay, Bakü'nün sonraki adımlarını besleyecek derin bir güvensizlik ve kızgınlık birikimi yarattı. Olayın kişisel bir boyutu da vardı; zira Aliyev'in kendi başkanlık uçağının da aynı zaman diliminde havada olduğu ve GPS navigasyon sorunları yaşadığına dair raporlar, devlet düzeyindeki bu meseleyi potansiyel bir kişisel tehdit algısına dönüştürdü. Otoriter liderlerin kişisel güvenliklerine ve itibarlarına verdikleri önem göz önüne alındığında, bu durumun Aliyev'in Putin'e olan güvenini temelden sarstığı ve gelecekteki sert tepkilerinin zeminini hazırladığı düşünülebilir.

1.2 Yekaterinburg Olayı: Polis Baskınından Uluslararası Krize (Haziran 2025)

Gerilimi geri dönülmez bir noktaya taşıyan olay, 27 Haziran 2025'te Rusya'nın Yekaterinburg kentinde yaşandı. Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB), Ulusal Muhafızlar ve İçişleri Bakanlığı birimlerinin ortak operasyonu, Azerbaycanlıların yaşadığı evlere ve iş yerlerine geniş çaplı baskınlar düzenlendi. Operasyonun resmi gerekçesi, 2001-2011 yılları arasına tarihlenen faili meçhul cinayetlerle ilgili eski bir soruşturmaydı. Ancak operasyonun şiddeti ve sonuçları, bunun rutin bir polis faaliyeti olmadığını gösterdi. Baskınlar sırasında, yerel bir kafenin sahibi olan Hüseyin ve Ziyaddin Safarov kardeşler gözaltında hayatını kaybetti.

Rus makamları başlangıçta ölümlerden birinin "kalp yetmezliği" sonucu olduğunu iddia ederken, Azerbaycan'da yapılan otopsi tamamen farklı bir tablo ortaya koydu. Adli tıp incelemeleri, her iki kardeşin de travmatik şok, çok sayıda kemik kırığı, beyin kanaması ve iç organlarda hematomlar gibi ağır işkence belirtileriyle öldüğünü kanıtladı. Bu bulgular üzerine Azerbaycan Başsavcılığı, Rus kolluk kuvvetleri hakkında "işkence ve özel gaddarlıkla kasten adam öldürme" suçlamasıyla kendi ceza davasını başlattı. Bakü, bu olayı "etnik imalar taşıyan yargısız infaz" olarak nitelendirerek kırmızı çizgilerinin aşıldığını ilan etti. Diaspora'nın hedef alınması, Bakü tarafından meşru bir hukuki süreç olarak değil, Moskova'dan gelen hasmane ve baskıcı bir siyasi mesaj olarak yorumlandı.

1.3 Bakü'nün Eşi Görülmemiş Misillemesi: Sputnik Baskını ve Diplomatik Kopuş

Yekaterinburg'daki ölümlere Bakü'nün tepkisi, alışılmadık derecede sert, hızlı ve simetrik oldu. 30 Haziran'da Azerbaycan polisi, Rus devlet haber ajansı Sputnik'in Bakü ofisine bir baskın düzenledi. Ajansın genel yayın yönetmeni ve icra direktörü de dahil olmak üzere üst düzey yöneticileri, yasa dışı finansman ve diğer suçlamalarla tutuklandı. Azerbaycan'ın hükümet yanlısı medyası, tutuklanan gazetecilerin aslında gazetecilik kisvesi altında çalışan FSB ajanları olduğunu iddia etti. Bu, Moskova'nın en önemli "yumuşak güç" araçlarından birine doğrudan bir saldırıydı.

Eş zamanlı olarak Azerbaycan, Rusya ile planlanan tüm kültürel etkinlikleri iptal ettiğini duyurdu ve bir Rus başbakan yardımcısının Bakü'ye yapacağı üst düzey ziyaret de iptal edildi. Bu hamleler stratejik olarak büyük önem taşıyordu. Bakü, artık Rusya'dan gelen baskıyı pasif bir şekilde sineye çekmeyeceğini, aksine Rusya'nın kendi taktiklerini kullanarak doğrudan misillemeye bulunacağını gösterdi. Bu, ast-üst ilişkisinden, bedel ödetmeye dayalı bir eş düzeyli etkileşime geçişin ilanıydı. Bu, daha önce Azerbaycan'ın Rusya'ya karşı sergilemekten çekindiği bir özgüven ve cüretkârlık

seviyesiydi ve ilişkilerdeki eski yazılı olmayan kuralların artık geçerli olmadığının açık bir kanıtıydı.

1.4 Kısasa Kısas Sarmalı: Diasporaların ve Medyanın Silahlaştırılması

Olaylar, karşılıklı misillemelerle tam teşekküllü bir diplomatik krize dönüştü. Rusya, Sputnik baskınına Azerbaycan'ın Moskova Büyükelçisi'ni Dışişleri Bakanlığı'na çağırarak yanıt verdi. Hemen ardından Rus güvenlik güçleri, Voronej ve Yekaterinburg'da Şahin Şihlinski ve Yusif Halilov gibi önde gelen Azerbaycan diaspora liderlerini tutukladı. Azerbaycan ise bu hamleye, ülkede bulunan ve uyuşturucu kaçakçılığı ile siber suçlarla itham edilen Rus vatandaşlarını tutuklayarak karşılık verdi. Azerbaycan medyası, bu tutuklamalar sırasında Rus vatandaşlarının morarmış ve yaralı yüzlerini gösteren aşağılayıcı fotoğraflar yayınladı.

Bu karşılıklı adımlar, çatışmanın artık sadece devletler düzeyinde değil, aynı zamanda sivil ve toplumsal düzeyde de yürütüldüğünü gösteren bir tırmanışa işaret ediyordu. Her iki taraf da birbirlerinin vatandaşlarını ve diaspora topluluklarını birer piyon olarak kullanmaya başlamıştı. Bu durum, çatışmayı yönetmeyi daha da zorlaştıran ve geri dönüşü olmayan bir noktaya taşıyan bir "kısasa kısas" sarmalı yarattı.

Bölüm 2: Zengezur Çıkmazı: Bir Çatışma Koridoru

Rusya-Azerbaycan geriliminin merkezinde, basit bir ulaştırma projesinden çok daha fazlasını ifade eden Zengezur Koridoru yatmaktadır. Bu koridor üzerindeki kontrol mücadelesi, Güney Kafkasya'daki daha geniş bir bölgesel nüfuz savaşının ve değişen jeopolitik denklemlerin bir vekâlet arenası haline gelmiştir. Tarafların uzlaşmaz pozisyonları, koridoru bir iş birliği köprüsünden çok bir çatışma fay hattına dönüştürmektedir.

2.1 Stratejik Zorunluluklar: Azerbaycan'ın Bağlantı İhtiyacı ve Ermenistan Engeli

Azerbaycan için Zengezur Koridoru, anakarasını Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'ne ve dolayısıyla kardeş ülke Türkiye'ye kesintisiz bir kara yoluyla bağlama hedefini gerçekleştirecek hayati bir projedir. Bu, sadece ekonomik bir rota değil, aynı zamanda Türk dünyası arasındaki coğrafi ve stratejik bütünlüğü pekiştirecek bir adımdır. Azerbaycan, koridorun kendi topraklarındaki kısmının temelini 2021'de atmıştır. Ancak projenin can damarı, Ermenistan'ın Sünik (Zengezur) bölgesinden geçmektedir.

Ermenistan ise, egemenliğine yönelik müdahale olarak algıladığı bu talebi reddetmektedir. Erivan yönetimi, topraklarından geçecek herhangi bir yolun, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ve tam Ermeni gümrük ve sınır kontrolü altında olması gerektiğini savunmaktadır. Azerbaycan'ın talep ettiği "toprak dışı" (extraterritorial) bir koridor statüsü, yani Ermenistan'ın kontrol yetkisinin olmadığı bir geçiş, Erivan tarafından kabul edilemez görülmektedir.

2.2 Rusya'nın İkili Oyunu: Arabulucu mu, Kışkırtıcı mı?

Rusya'nın Zengezur Koridoru konusundaki tutumu, kendi çelişkili çıkarlarını yansıtan karmaşık bir ikili oyundur. 10 Kasım 2020 tarihli ateşkes anlaşması, ulaşım bağlantısının denetiminin Rusya Federal Güvenlik Servisi (FSB) sınır muhafızları tarafından gerçekleştirileceğini öngörüyordu. Bu madde, Moskova'yı projenin kilit denetleyicisi ve bölgesel güvenliğin nihai hakemi konumuna getiriyordu. Rusya, kamuoyu önünde koridorun açılmasını desteklediğini belirtmektedir, çünkü bu durum hem bölgesel ticareti canlandıracak hem de Rusya'nın arabuluculuk rolünü pekiştirecektir.

Ancak Moskova'nın asıl karşı çıktığı şey, koridorun kendisi değil, Rusya'yı dışlayan bir formülle hayata geçirilmesidir. Türkiye, Azerbaycan ve Ermenistan arasında varılacak ve Rus askeri varlığını gereksiz kılacak bir anlaşma, Rusya'nın bölgedeki nüfuzunun sonu anlamına gelecektir. Bu nedenle, bazı analistler Rusya'nın Yekaterinburg'daki baskın gibi sert eylemlerini, Bakü'yü Moskova'nın kontrolündeki bir koridor formülüne zorlamak ve Rusya'yı bypass eden alternatifler aradığı için cezalandırmak amacıyla yapılmış bir baskı taktiği olarak yorumlamaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın amacı koridoru engellemek değil, onun yalnızca kendi şartlarıyla ve kendi kontrolü altında açılmasını sağlamaktır.

2.3 İran'ın Kırmızı Çizgisi: Jeopolitik Boğulma ve "NATO Koridoru"

Zengezur Koridoru'na en sert ve net muhalefet İran'dan gelmektedir. Tahran için bu proje, varoluşsal bir tehdit olarak görülmektedir. İran, Ermenistan ile olan 44 km'lik sınırını, Azerbaycan ve Türkiye'yi atlayarak Kafkasya'ya ve Avrupa'ya açılan kritik bir kapı olarak görmektedir. Koridorun hayata geçmesi, bu doğrudan bağlantıyı kesme veya en azından Azerbaycan'ın kontrolüne bırakma riski taşıyacaktır. Bu durum, İran'ı jeopolitik olarak "boğulma" tehlikesiyle karşı karşıya bırakacaktır.

Hatta bazı İranlı analistler ve yetkililer, projeyi Türkiye ve NATO müttefikleri tarafından İran'ı çevrelemek ve istikrarsızlaştırmak için tasarlanmış bir "NATO'nun Turan Koridoru" olarak tanımlamaktadır. Bu durum, İran'ı bu konuda hem Azerbaycan'ın hem de koridorun açılmasını destekleyen Rusya'nın karşısında konumlandırmaktadır. Rusya'nın bu konudaki tutumu, Moskova ile Tahran arasında ciddi bir anlaşmazlığa yol açmış, İran'ın Rusya'nın Tahran Büyükelçisi'ni çağırarak protesto etmesine neden olmuştur. İran'ın bu katı muhalefeti, Ermenistan'a stratejik bir derinlik sağlasa da, bölgesel denklemini daha da karmaşık hale getirmektedir.

Bölüm 3: Güney Kafkasya'nın Değişen Konumu

Rusya-Azerbaycan krizi, izole bir ikili anlaşmazlık değil, Güney Kafkasya'da daha büyük bir jeopolitik yeniden yapılanmanın en belirgin semptomudur. Rusya'nın Ukrayna'daki savaşı nedeniyle zayıflaması, bölgede bir güç boşluğu yaratmış ve bu boşluk, yeni ve daha iddialı aktörler tarafından hızla doldurulmaktadır. Bu süreç, on yıllardır süregelen ittifakları sarsmakta ve yeni stratejik eksenlerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

3.1 Rusya'nın Zayıflayan Hegemonyası: Ukrayna Savaşının Kafkasya Yankısı

Rusya'nın Ukrayna'yı tam ölçekli işgali, Moskova'nın askeri, ekonomik ve diplomatik kaynaklarını tüketerek Güney Kafkasya'daki güç projeksiyon yeteneğini önemli

ölçüde aşındırmıştır. Bu durum, Rusya'nın geleneksel olarak "yakın çevresi" olarak gördüğü bu bölgedeki hegemonyasının temellerini sarsmıştır. Moskova'nın, Ukrayna'daki kayıplarını telafi etmek için Orta Asya ve diğer Türk soylu halkları zorla veya yanıltıcı vaatlerle askere alması gibi neo-sömürgeci politikaları, bölge genelinde derin bir öfke ve güvensizlik yaratmıştır. Bu insanlar, genellikle en tehlikeli cephe hatlarına "harcanabilir asker" olarak sürülmekte, bu da Rusya'nın müttefik olarak değil, sömürücü bir güç olarak algılanmasını pekiştirmektedir.

Rusya'nın bölgeyi kontrol altında tutmak için kullandığı geleneksel araçlar –askeri tehdit, ekonomik baskı ve tek güvenlik garantörü olma rolü– artık eskisi kadar etkili değildir. İkinci Karabağ Savaşı'nda ve sonrasında müttefiki Ermenistan'ı koruyamaması ve şimdi de stratejik ortağı Azerbaycan'a karşı hasmane eylemlerde bulunması, Moskova'nın güvenilir bir arabulucu veya koruyucu olma vasfını yitirdiğini göstermektedir. Bu algı, Azerbaycan gibi ülkeleri Rusya'ya doğrudan meydan okumak için cesaretlendirmektedir.

3.2 Ermenistan'ın Batı Eksen: Moskova'nın Yörüngesinden Ayrılış

Güney Kafkasya'daki en sarsıcı gelişmelerden biri, Rusya'nın geleneksel olarak en sadık müttefiki olan Ermenistan'ın Batı'ya doğru keskin bir dönüş yapmasıdır. 2020 savaşı'ndan sonra Rusya ve onun liderliğindeki Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) tarafından yalnız bırakıldığını hisseden Erivan, aktif olarak yeni güvenlik ortakları aramaya başlamıştır. Bu arayış, somut adımlarla kendini göstermektedir: Ermenistan KGAÖ üyeliğini fiilen dondurmuş, ABD ile ortak askeri tatbikatlar düzenlemiş, Avrupa Birliği ile ilişkilerini derinleştirmiş (AB'den 270 milyon Euro'luk destek paketi almıştır) ve en sembolik adımlardan biri olarak Erivan'daki uluslararası havalimanından Rus sınır muhafızlarını çıkarmıştır.

Ermenistan'ın bu eksen kayması, bölgedeki güç dengelerini temelden değiştirmektedir. Moskova'nın en önemli bölgesel dayanağını kaybetmesi, nüfuzunu daha da zayıflatmaktadır. Paradoksal bir şekilde, bu durum Ermenistan ve Azerbaycan arasında beklenmedik bir stratejik çıkar birliği yaratmaktadır: Her iki ülke de artık kendi egemenliklerini tam olarak tesis edebilmek için Rusya'nın bölgedeki etkisini azaltmayı bir öncelik olarak görmektedir. Sadece birkaç yıl önce hayal bile edilemeyecek bu dinamik, "düşmanımın düşmanı dostumdur" ilkesinin jeopolitikte nasıl işlediğinin çarpıcı bir örneğidir.

3.3 Türk Ekseninin Yükselişi: Türkiye ve TDT'nin Stratejik Rolü

Rusya'nın yarattığı güç boşluğunu dolduran en önemli aktör, Türkiye ve onun liderliğindeki Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) eksenidir. Türkiye'nin Azerbaycan'a sağladığı sarsılmaz siyasi, diplomatik ve askeri destek (özellikle Şuşa Beyannamesi ile pekiştirilen müttefiklik ilişkisi), Bakü'nün yeni özgüveninin ve iddialı dış politikasının temelini oluşturmaktadır. TDT, bu ikili ittifakı daha geniş bir çok taraflı platforma taşıyarak, Türk dünyası arasında stratejik ortaklığı ve bağlantısallığı teşvik etmektedir.

Bu eksenin en somut projesi, Çin'den Avrupa'ya uzanan ve Rusya'yı tamamen bypass eden Trans-Hazar Uluslararası Doğu-Batı Orta Koridoru'dur. Zengezur Koridoru, bu daha büyük projenin kritik bir halkasıdır. Türk ekseninin bu koridora verdiği önem,

sadece ekonomik değil, aynı zamanda jeopolitiktir. Bu, Rusya'nın kuzey-güney ticaret koridorlarına doğrudan bir meydan okumadır ve bölgenin lojistik haritasını yeniden çizme potansiyeline sahiptir. Azerbaycanlı bazı analistlerin, Rusya veya İran'dan gelebilecek baskılara karşı koymak için Azerbaycan topraklarında kalıcı bir Türk askeri üssü kurulması yönündeki çağrıları, bu yeni stratejik yönelimin ne kadar ileri gidebileceğini göstermektedir. Bu durum, bölgede Rus hegemonyasına karşı en yapısal ve kalıcı meydan okumayı temsil etmektedir.

Bölüm 4: Liderler ve Devletleri: İki Otoriterin Hikayesi

Mevcut kriz, sadece jeopolitik güç kaymalarının bir sonucu değil, aynı zamanda iki güçlü ve merkezîyetçi liderin – İlham Aliyev ve Vladimir Putin – kişisel liderlik tarzlarının, iç siyasi dinamiklerinin ve birbirlerine karşı geliştirdikleri yeni duruşlarının bir yansımasıdır. Krizin seyri, büyük ölçüde bu iki otoriter liderin ve çevrelerindeki devlet aygıtlarının hesaplarına bağlıdır.

4.1 Aliyev'in Yeni Özgüveni: Pragmatik Ortaktan Bölgesel Meydan Okuyucuya

İlham Aliyev, İkinci Karabağ Savaşı'nda elde ettiği kesin zaferin ve Azerbaycan'ın Avrupa için giderek daha önemli bir enerji tedarikçisi haline gelmesinin sağladığı rüzgarla, benzeri görülmemiş bir güç konumundan hareket etmektedir. Babası Haydar Aliyev'den miras aldığı otoriter ve son derece merkezîyetçi yönetim tarzı, dış politikada hızlı ve kararlı adımlar atmasına olanak tanımaktadır. Daha önce Rusya ile ilişkilerinde temkinli ve pragmatik bir denge politikası güden Aliyev, artık Putin'e açıkça meydan okumaktan çekinmemektedir.

Aliyev'in bu yeni tavrı, aslında ideolojik bir saplantıdan ziyade, soğukkanlı bir siyasi realizmin ürünüdür. Rusya'nın Ukrayna'da zayıflamasıyla ortaya çıkan fırsat penceresini, Azerbaycan'ın egemenliğini ve stratejik özerkliğini maksimize etmek için kullanmaktadır. Sputnik baskını ve Rus vatandaşlarının tutuklanması gibi adımlarla Batı'ya, kendisinin "Rusya'nın adamı" olmadığı mesajını vermekte ve muhtemelen bölgesel hedefleri için Batı'dan zımni bir destek veya en azından anlayış beklemektedir. Onun için bu, kişisel siyasi bekasının ve ülkesinin ulusal çıkarlarının bir gereğidir.

4.2 Putin'in Neo-Emperyal Oyun Kitabı: Baskı, Şovenizm ve Kontrol

Vladimir Putin'in rejimi, özellikle Ukrayna savaşından sonra, giderek artan bir şekilde Rus şovenizmine ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasını "jeopolitik bir felaket" olarak gören bir revizyonizme dayanmaktadır. Komşu ülkelerin tarihsel meşruiyetini inkar etme, güvenlik servislerini baskı aracı olarak kullanma ve enerji ile ticareti silahlaştırma gibi Ukrayna'ya karşı kullandığı yöntemler, onun standart oyun kitabını oluşturmaktadır. Yekaterinburg'daki etnik temelli şiddet içeren baskınlar ve azınlıkların zorla askere alınması gibi eylemler, bu neo-sömürgeci kontrol arzusunun Kafkasya'daki yansımalarıdır.

Her ikisi de Sovyet güvenlik bürokrasisinden gelen Putin ve Aliyev, birbirlerinin yöntemlerini ve zihniyetini çok iyi anlamaktadır. Ancak Putin, şimdi Ukrayna bataklığına saplanmış durumdadır. Eskiden işe yarayan kabadayılık ve baskı taktikleri, artık kendine güveni artmış bir Azerbaycan karşısında geri tepmekte ve

gücünü pekiştirmek yerine sınırlarını ifşa etmektedir. Eylemleri, büyük bir stratejinin parçası olmaktan çok, zayıflamış bir hegemonun öfke nöbetleri gibi görünmektedir.

4.3 Ermenistan'daki İç Savaş: Paşinyan'ın Kırılğan Konumu

Bölgesel denklemin en kritik değişkenlerinden biri, Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın ülkesindeki son derece kırılğan konumudur. Paşinyan, Azerbaycan'a verdiği tavizleri ve Batı'ya yönelişini "ihamet" olarak gören eski rejim kalıntıları, güçlü Ermeni Apostolik Kilisesi ve Rusya yanlısı unsurlardan oluşan güçlü bir muhalefet koalisyonu ile karşı karşıyadır. Paşinyan'ın suikast ve darbe girişimlerinden kurtulduğu iddia edilmektedir. Özellikle, Ermeni Kilisesi'nin ruhani lideri Katolikos II. Garegin ile girdiği açık çatışma, ulusal anlatının kontrolü için verilen yüksek riskli bir mücadeledir ve Paşinyan'ı ülkenin en köklü kurumlarından biriyle karşı karşıya getirmiştir.

Paşinyan'ın bu iç zayıflığı, Rusya için önemli bir fırsat sunmaktadır. Moskova, bu istikrarsızlığı kullanarak Paşinyan'ı devirmeye veya zayıflatarak yerine daha uysal bir lider getirmeye çalışabilir ve böylece Ermenistan'ın Batı'ya kayışını tersine çevirebilir. Ancak Paşinyan'ın siyasi olarak ayakta kalması ve Türkiye ile Azerbaycan'la normalleşme sürecini devam ettirmesi, bölgede "Rusya sonrası" bir güvenlik mimarisinin ortaya çıkması için elzemdir. Dolayısıyla, Paşinyan'ın siyasi kaderi, tüm bölgenin gelecekteki yörüngesiyle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Bu kriz, sadece demokrasiler ve otokrasiler arasında bir mücadele değildir; aksine, her ikisi de güçlü liderler tarafından yönetilen iki otoriter devletin çatışmasıdır. Bu durum, kararların demokratik denge ve denetleme mekanizmaları olmaksızın hızla alınabildiği anlamına gelir. Bu, çatışmanın liderlerin kişisel hesaplarına ve algılanan hakaretlere bağlı olarak hızla tırmanabileceği (uçak krizinde görüldüğü gibi) anlamına gelirken, aynı zamanda liderlerin karar vermesi durumunda bir o kadar hızlı bir şekilde yatıştırılabileceği anlamına da gelir. Ancak, her iki liderin de kendi iç kamuoylarına karşı bir güç imajı yansıtma zorunluluğu, geri adım atıyormuş gibi görünmelerini engeller ve bu da uzlaşmaları zorlaştırır.

Bölüm 5: Stratejik Öngörü: Cepheleşme, Kriz mi, Yeni Denge mi?

Yapılan analizler ışığında, Rusya-Azerbaycan ilişkilerinin gelecekteki seyrine ilişkin temel soruya yanıt vermek için üç temel senaryo değerlendirilebilir. Bu senaryolar, mevcut gerilimin bir cepheleşmeye mi, yönetilebilir bir krize mi, yoksa bölgede kalıcı bir yeni dengeye mi evrileceğini öngörmeyi amaçlamaktadır.

5.1 Senaryo 1: Doğrudan Cepheleşme (Düşük Olasılık)

Bu senaryo, iki ülke arasında doğrudan askeri çatışmaları veya Rusya'nın tüm ticareti kesmesi gibi tam ölçekli bir ekonomik savaşı içermektedir. Bu, en düşük olasılıklı senaryodur. Rusya, Ukrayna'daki savaşa fazlasıyla odaklanmış durumdayken, Kafkasya'da ikinci bir cephe açacak askeri ve ekonomik kapasiteye sahip değildir. Azerbaycan'ın ise nükleer bir güçle doğrudan savaşa girmek gibi bir niyeti bulunmamaktadır. Ayrıca, gerilimlere rağmen bazı sektörlerde rekor seviyelere ulaşan ikili ticaret hacmi, her iki tarafın da ekonomik olarak kaybedeceği çok şey olduğunu göstermektedir. Ancak, yanlış bir hesaplama, kontrol dışı bir tırmanma veya

tarafından birinin diğersinin kırmızı çizgilerini yanlış okuması, sınırlı da olsa istenmeyen bir çatışmayı tetikleme riskini her zaman barındırmaktadır.

5.2 Senaryo 2: Uzun Süreli Kriz Yönetimi (Yüksek Olasılık)

Bu senaryo, bir "soğuk barış" veya sürdürülebilir bir düşük yoğunluklu çatışma durumunu öngörmektedir. Bu, en olası sonuç olarak görünmektedir. Diplomatik ilişkiler sürdürülür, ancak bu ilişkiler güvensizlik, karşılıklı baskı (diasporalar, medya, siber saldırılar üzerinden) ve Zengezur gibi kilit konularda pazarlığa dayalı, tamamen işlemsel bir nitelik taşır. Her iki taraf da maliyet yükleme kapasitesini göstermiş, ancak aynı zamanda iletişim kanallarını açık tutma niyetini de belli etmiştir. Rusya, baskı taktiklerini kullanmaya devam edecek, Azerbaycan ise artan özgüveni ve stratejik ortaklıklarıyla bu baskılara direnmeye ve karşılık vermeye devam edecektir. Rusya'nın ilişkileri eski "stratejik ortaklık" düzeyine döndürme çağrıları Bakü'de karşılık bulmayacak ve ilişki, eski dostluk retoriğinden tamamen arınmış, çıkara dayalı bir yapıya bürünecektir.

5.3 Senaryo 3: Yeni Denge ve Bölgesel Yeniden Yapılanma (Orta-Yüksek Olasılık, Uzun Vadeli)

Bu senaryo, mevcut krizin bölgede kalıcı bir yeni düzeni sağlamlaştırmasını ifade etmektedir. Bu, mevcut krizin hızlandığı uzun vadeli yörüngedir. Bu senaryonun gerçekleşmesi durumunda; Azerbaycan, Türkiye ve TDT ile olan stratejik ittifakını perçinler. Ermenistan, Batı'ya olan eksen kaymasını tamamlar ve yeni güvenlik garantileri elde eder. Rusya, bölgedeki tek hegemon olma rolünü kaybederek, Türkiye, İran ve Batılı güçlerle birlikte birçok etkili güçten sadece biri olmayı kabullenmek zorunda kalır. Zengezur Koridoru, Ermenistan'ın egemenliğine saygı duyan ve Türkiye-Azerbaycan bağlantısını sağlayan, ancak Rusya'nın rolünün asgari veya sembolik olduğu bir formülle açılır. Bu senaryonun gerçekleşmesi, Ukrayna savaşının sonucuna (zayıflamış bir Rusya), Başbakan Paşinyan'ın siyasi geleceğine ve Türkiye-Azerbaycan ekseninin kararlılığının devam etmesine bağlıdır. Bu sonuç, Rusya'nın Güney Kafkasya'daki neo-emperyal hedefleri için kalıcı ve stratejik bir yenilgi anlamına gelecektir.

Sonuç

Rusya ve Azerbaycan arasındaki "restleşme", geçici bir krizden çok daha fazlasıdır; Sovyet sonrası (post-Sovyet) geçmişten şiddetli ve kararlı bir kopuşu simgelemektedir. Bu durum, Güney Kafkasya'da Rus hegemonyasının sonunu ve daha çok kutuplu, rekabetçi ve öngörülemez bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Doğrudan bir savaş olasılığı düşük olsa da, iki ülke arasındaki ilişkiler temelden ve kalıcı olarak değişmiştir. Gelecek, eski "dostluk" ve "stratejik ortaklık" söylemlerine bir dönüşle değil, eski düzenin külleri üzerinde yeni bir güç dengesinin müzakere edildiği gergin, işlemsel ve istikrarsız bir süreçle tanımlanacaktır. Azerbaycan, artık Moskova'nın yörüngesinde bir uydu değil, kendi çıkarları doğrultusunda bedel ödetmekten çekinmeyen, egemen bir bölgesel aktör olduğunu kanıtlamıştır. Bu yeni gerçeklik, önümüzdeki yıllarda tüm Kafkasya'nın jeopolitik dinamiklerini şekillendirecektir.